

³⁰ Сарма-Соколовський М. Отаман Трифон Гладченко // Українське слово. – 18-24 травня 2000 р. – Ч. 20. – С. 16 – 17.

³¹ Полевий-Полянський К. Вооруженная борьба с деникинцами на Верхнеднепровщине и Кременчугщине (Из воспоминаний) // Летопись революции. – 1926. – Т. 6 (21). – С. 91 – 92.

³² ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 18. – Спр. 42. – Арк. 53; РГВА. – Ф. 39540. – Оп. 1. – Д. 15. – Л. 98.

³³ РГВА. – Ф. 39540. – Оп. 1. – Д. 15. – Л. 24 – 25, 97.

³⁴ Там же. – Л. 53б.

³⁵ Цветков В. Государственная стража Екатеринославской губернии в борьбе с повстанческим движением в Новороссии (август – начало октября 1919 г.). – С. 24.

³⁶ РГВА. – Ф. 39540. – Оп. 1. – Д. 15. – Л. 58а, 68, 91 – 92, 98, 110, 304 – 305; Там же. – Ф. 39540. – Оп. 1. – Д. 16. – Л. 209.

³⁷ Там же. – Ф. 39540. – Оп. 1. – Д. 15. – Л. 212.

³⁸ Там же. – Л. 203, 309.

³⁹ Там же. – Л. 23 – 24.

⁴⁰ Там же. – Л. 53.

Ідея єдності церков була актуалізована національно-патріотичними рухами, які охопили Європу у першій четверті ХХ ст. З ініціативи католицьких богословів модель унії отримала нове наповнення, що передбачало відмову від індивідуальних навернень й визнання рівності латинського і східного обрядів. За pontифікату Пія X (1903 – 1914 рр.) Галицький митрополит А.Шептицький отримав таємні юрисдикційні повноваження свого пасторського служіння на території Російської імперії. І завдяки ж йому був створений екзархат Російської греко-католицької церкви (1917 р.). Ця важлива сторона екуменічної діяльності митрополита А.Шептицького залишається малодослідженою в українській історичній науці. Процес становлення громади російських католиків східного обряду, листування митрополита А. Шептицького щодо питань церковної єдності з політичними, релігійними діячами та ватиканським керівництвом представлена збріниками документів, які підготували працівники Центрального державного історичного архіву у м.Львові (ЦДАЛ)¹. Важливим джерелом для науковців залишається книга В.Бурмана про життя і діяльність Л.Федорова². Фрагментарно унійна діяльність А.Шептицького та екзарха Російської католицької церкви східного обряду Л. Федорова показана у монографіях Л.Гентош³ і А.Тамборри⁴. Серед російських науковців проблема створення церкви російських католиків східного обряду та доля її членів за часів радянської влади представлена у роботах О.Юдіна⁵, І.Оsipово⁶, П.Парфент'єва⁷. Таким чином, окреслена нами проблема не знайшла комплексного висвітлення у наукових публікаціях. Реалізація унійних проектів Ватикану в Росії досліджується авторкою цієї статті у монографії⁸ й потребує подальшого вивчення.

Інституціалізація російського католицького екзархату на чолі з Л. Федоровим у червні 1917 р. стала практичним втіленням уніоністичної моделі православно-католицького возз'єднання, створюючи нові можливості для подальшого розвитку і поглиблення православно-католицького діалогу. Після приходу до влади більшовиків правові основи діяльності церкви залишилися без змін. Законодавство нового уряду позбавило Російську православну церкву панівного становища, урівнявши всі конфесії перед законом. Здавалося, що зміна влади суттєво не вплине на процес зближення російських католиків східного обряду з православним духовенством.

Розуміючи необхідність здолати вікове упереджене ставлення до унії з боку православних, російський греко-католицький клір поставив перед собою завдання зберігати недоторканність православного обряду і будувати свої відносини з православним духовенством на основі поваги, рівноправного партнерства, уникаючи прямого прозелітизму. Провідна роль у формуванні такої моделі

Summary

*Kowalchuk Mykhailo
(Kyiv)*

Insurrectional movement in Katerinoslav's region in August – beginning October 1919

On the base of the archival documents and memoirs of contemporaries author investigates the expanding of insurrectional movement in the Katerinoslav's region against the white troops of general A. Denikin in 1919, on the eve of arrival the Nestor Makchno's rebellion army in this region. The author reconstructs course of the operation activity of the insurgent detachments and determines their political trend. Author investigates the role of the rebels in the disorganization of the white rear in the Katerinoslav's region.

Key words: insurrectional movement, Armed Forces of the South of Russia, Nestor Makchno.

УДК 262.13+94(47)

*Елла Бистрицька
(Тернопіль)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ЦЕРКОВНОЇ ЄДНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ СХІДНОГО ОБРЯДУ (1917 – 1923 рр.)

У статті аналізуються особливості унійної роботи російських католиків східного обряду в умовах становлення радянської влади та протистояння концепції православно-католицького діалогу А. Шептицького і Л. Федорова з боку польського латинського кліру.

Ключові слова: унія, екзархат, греко-католики, східний обряд, латинське духовенство, возз'єднання, прозелітизм, місіонер.

відносин належала митрополиту А.Шептицькому й екзарху Російської католицької церкви східного обряду Л.Федорову.

Зацікавленість у поширенні католицьких ідей виявляли не тільки російські католики східного обряду. У середовищі православних також зріло бажання віднайти шляхи церковної єдності. 17 квітня 1917 р. у Петрограді відбулися перші організаційні збори громадської організації «Союз Вселенського Церковного Єднання», членами якої стали представники православних і католиків. Своє головне завдання Союз убачав у висвітленні релігійно-філософських питань з погляду обґрутування християнства; з'ясуванні вчення ортодоксальної церкви і християнських конфесій, які відокремились від неї; вивчення в історичній перспективі причин розколу церкви на східну і західну й можливості їх возз'єднання як втілення ідеї Вселенської церкви; поширення ідеї церковної єдності⁹.

Аналогічні завдання ставили перед собою католицькі організації «Товариство св. Йосафата» і «Російсько-католицьке братство імені св. Іоана Златоуста»¹⁰.

11 червня 1917 р., у день відкриття собору Російської католицької церкви східного обряду, було створено «Товариство поборників возз'єднання церков». Його членами з католицької сторони стали митрополит А.Шептицький, архієпископ Е.Ропп, єпископ Я.Цепляк, канонік С.Лозинський, о.І.Свирський, о.Л.Федоров та інші. Доволі представницькою була православна сторона: єпископи Петро (Другов), Трифон (Туркестанов), архімандрит Арсеній, ієромонахи Ігнатій (Жебровський) та Іоан (Дем'янович), князі П.Волконський, А.Оболенський, Е.Ухтомський і Є.Трубецький, голова Московського релігійно-філософського товариства Г.Рачинський, професор Петроградської духовної академії Н.Глубоковський і священик С.Соловйов. Проблемою християнської єдності зацікавилися ієархи Білокриницької угода (стараобрядці) – єпископи Нижньогородський і Костромський Інокентій (Усов) та Петроградський і Тверський Геронтій (Лакомкін), а також старообрядський церковний письменник і полеміст Ф.Мельников. Метою товариства була просвітницька діяльність, яка допомогла б з'ясувати причини ворожнечі між Західною і Східною церквами і розпочати «велику і святу справу возз'єднання»¹¹.

Однак більш сприятливі умови для міжконфесійного діалогу склалися у Москві, про що неодноразово підкresлювало у листах до митрополита А.Шептицького Л.Федоров¹². Успішності возз'єднавчого руху в Москві сприяло позитивне ставлення до діалогу патріарха Тихона, а також бажання взяти у ньому участь духовенства, академічної професури, пересічних православних віруючих. Вагомим чинником поширення ідеї єдності був авторитет о. В. Абрикосова та очолюваної ним греко-католицької громади. Перші спільні збори правосла-

вних і католиків східного обряду за участю духовенства і відомої столичної професури розпочалися у 1919 р. на квартирі о. В. Абрикосова і тривали до 1922 р.

Офіційну підтримку керівництва Російської православної церкви (РПЦ) зустрічі отримали у 1920 р., коли 16 червня з нагоди дня ангела патріарха Тихон прийняв делегацію на чолі з о. В. Абрикосовим. Він підкresлив свою готовність «сприяти успіху справи». Публічно заявивши, що поділяє ідею примирення Православної і Католицької церков, патріарх благословив проведення спільних зустрічей для читання лекцій, проведенням дискусій на цю тему.

У Л. Федорова склалися доброзичливі стосунки з патріархом Тихоном, з яким неодноразово мав приватні бесіди. «Сам він щиро бажає єднання», — писав екзарх про патріарха Тихона, але одночасно відзначав його слабкий вплив і авторитет на духовенство¹³. Завдяки інтересу до проблем возз'єднання екзарху вдалося зав'язати дружні взаємини також з багатьма впливовими представниками православного петроградського кліру, серед яких — митрополит Веньямін, єпископ Симон та інші.

Міжконфесійні діалоги розгорталися у складних умовах наступу більшовицької влади на релігійне життя громадян, у якій РПЦ в силу домінуючого становища в суспільстві прийняла перший нищівний удар. Перед загрозою тотального контролю над життям церкви з боку влади, розвитку обновленського руху, який заявляв про свою лояльність режиму і призвів до розколу церкви, патріарх намагався віднайти шляхи збереження ввіреної йому інституції. Курс радянського уряду на ліквідацію церкви актуалізував для православного духовенства завдання загальнохристиянської єдності.

Ідея церковної єдності сприймалася у суспільстві неоднозначно. Серед православного кліру та віруючих існувало міцне переконання, що метою об'єднання церкви є бажання Ватикану латинізувати православних. У Росії взаємовідносини між православними і католиками завжди були складними. Після революції ставлення польського духовенства до православного кліру і російських католиків ще більше погіршилось. Негативізм польських священиків обумовлювався політикою більшовицького уряду, яка призвела до розвалу економіки країни і, таким чином, вони прогнозували тимчасовість їх перебування при владі і загальне послаблення країни. Іншим важливим чинником виступала релігійна політика, наслідком якої став розкол РПЦ. «Уся ця картина і затуманює очі латинському кліру, який думає, що православна Церква вже гине і тому зайве з нею церемонитись, а необхідно тиснути, давити і хапати, — так коментував Л.Федоров ставлення латинського кліру до православних. — Дуже помилкова думка, яка зайвий раз показує абсолютне незнання російської душі й її релігійної історії»¹⁴.

Л.Федоров дотримувався протилежних поглядів, будучи переконаним, що «до загибелі православної Церкви ще далеко». Переслідування владою церкви, віруючих, руйнування релігійних святынь викликало зворотну реакцію населення. За його спостереженнями, «народ релігійно ожив», зростав релігійний містицизм і серед православних священиків з'явилися справжні пастори, талановиті проповідники. Шукаючи підтримки католицького кліру, для православних у процесі возз'єднання головними залишалися два питання: гарантії від латинізації і статус патріарха в церковній ієрархії.

Л.Федоров ретельно аналізував зміни, які відбувалися у релігійному житті країни. Широке коло його спілкування – від пересічних віруючих до відомих представників російської інтелігенції, від парафіяльних священиків до вищих ієрархів – відкрило можливості для формування власного погляду на визначення змісту православно-католицького діалогу. Маючи особисті доброзичливі, товарицькі відносини з єпископом Я.Цепляком та іншими представниками латинського духовенства, він рішуче не приймав методів їх місіонерської діяльності. «Не активна пропаганда, не тиск місіонера необхідні Росії, а зближення на грунті загальнохристиянських інтересів проти зростаючого невір'я і війовничого атеїзму», – переконував Л.Федоров, шукаючи підтримки своєї позиції у Ватицані¹⁵.

У своїх виступах єкзарх засудив прозелітизм і навернення окремих осіб, що не сприяло справі об'єднання. Шляхом прозелітузму, пояснював він, можна навернути тисячі душ, але «ці тисячі душ будуть тільки новою перешкодою між нами і десятками мільйонів, яких ми повинні привести в «єдине стадо»¹⁶.

Зрозуміло, що відмінність поглядів і розуміння своїх місіонерських завдань не сприяли співпраці католицького духовенства обох обрядів. У одному з листів єкзарх дав чітку оцінку цим відносинам, коментуючи позицію єпископа Я.Цепляка: «Його ставлення до східного обряду дуже позитивне, але, звичайно, не йде далі визнання його як неминучого зла»¹⁷.

Л.Федоров змушений був рахуватися з католицьким латинським керівництвом. Незважаючи на різкий тон своїх листів, у яких однозначно засуджував латинізацію православних, некомпетентність латинського кліру і нерозуміння характеру російської релігійності, їхню відверту зневагу до східного обряду і дух суперництва, єкзарх не наважився на відкритий конфлікт з керівництвом Католицької церкви. Цьому сприяло кілька вагомих причин. Передусім «діоклетианові часи гонінь» урівнювали конфесії перед загрозою повного знищення. На цьому тлі будь-які серйозні конфлікти тільки прискорили б загибель церкви.

Непоправної шкоди церкві могло завдати загострення обрядового і національного шовінізму. З

цього приводу Л.Федоров писав митрополитові А.Шептицькому, що намагається не допустити з латинським кліром відносин, які «у Галичині доходять до геркулесових стовпів спокуси» і навіть не звертає уваги на відверте «душехватство» з їхнього боку¹⁸. Він бачив глибокі історичні корені російсько-польського політичного і релігійного протистояння і був переконаний, що будь-яка пряма протидія латинізації не досягне мети¹⁹.

Необхідно також зауважити, що впродовж свого нетривалого існування єкзархат Російської католицької церкви східного обряду продовжував зберігати залежність від латинського кліру. Тільки 24 лютого 1921 р. спеціальним документом Конгрегація у справах східних церков від імені Бенедикта XV підтвердила надзвичайні повноваження митрополита А. Шептицького і визнала правомірність його діяльності у Росії. Цим документом також підтверджувалося призначення Л.Федорова російським єкзархом і надавався титул апостольського протонотаря²⁰.

Процедура вступу у надані права передбачала опублікування документа в «Acta Apostolicae Sedis». Для Л.Федорова це було особливо важливим, оскільки його розпорядження набирали юридичної сили і не могли ігноруватися представники латинського кліру. Таким чином, католицьке керівництво мало б узгоджувати свою діяльність з намірами єкзарха. Однак публікації цього документа не відбулося, що, звичайно, не сприяло авторитету єкзарха і російської католицької місії загалом серед латинського духовенства, а згодом викликало сумніви щодо широті намірів Ватикану перед православних.

Єпископ Я.Цепляк та інші керівники церкви залишали за собою право дотримуватись попереднього курсу місіонерської діяльності, про що однозначно було заявлено о.Леоніду. Латинський клір продовжував ігнорувати положення енцикліки «Orientalium dignitas» на території Росії, що дозволяло переводити православних у католицтво латинського обряду без дозволу на те Апостольського Престолу. Заборона переводити віруючих у латинський обряд, з погляду латинян, стосувалася лише російських греко-католиків. Православні ж мали право возз'єднатися з Католицькою церквою.

Відверта і таємна пропаганда католицизму окремими польськими священиками, яка звелася до перетягування віруючих («приєдналося за рік більше ста осіб») загострила відносини між російськими католиками і православними. Л.Федоров з жалем констатував, що внаслідок такої «роботи» «мої дружні стосунки з православним кліром залишили повного фіаско». Звинувачення православним кліром Л.Федорова у прозелітизмі вилилися у публічний конфлікт, на тлі якого навіть зросла його популярність і одночасно кількість парафіян²¹. Одночасно втрата довіри з боку патріарха Тихона

і митрополита Вен'яміна дещо звузила вплив екзарха на православне духовенство²².

Аналізуючи характер місіонерської діяльності польського кліру, Л. Федоров відзначав обрядовий шовінізм, почуття національної винятковості, поєднання національних і релігійних інтересів, відсутність розуміння рис національного характеру росіян тощо. Але найголовніша помилка, на думку екзарха, полягала у проведенні латинським духовенством політики прозелітузму окремих віруючих, а не у проповіді возз'єднання церков²³. Саме у цьому вбачав основне завдання російської місії й запоруку успіху розвитку католицьких ідей єдності Л. Федоров.

У листі до Пія XI від 5 травня 1922 р. Л. Федоров категорично заявив, що внаслідок політичного протистояння між росіянами і поляками, яке склалося історично, «рівно, як англієць не може бути місіонером у Ірландії, так і поляк не може перетнути кордону Росії в якості апостола унії»²⁴. Фактично екзарх домагався від Ватикану доручити справу поширення католицизму виключно католикам східного обряду. Про це він відверто писав нунцію Черетті. Л.Федоров заперечував проти відкриття місії асумпціоністів і просив А.Шептицького «рішуче загородити їм дорогу»²⁵. Виступив проти біритуалістичної концепції Е. Роппа і «зробив усе можливе, щоб провалити проект»²⁶.

Л.Федоров насторожено сприйняв звістку про наміри езуїтів займатися місіонерством серед православних. Про згубні наслідки діяльності езуїтів східного обряду він писав генералові ордену В.-Д. Лєдоховському, пропонуючи відкрити в Росії лише реколекційний дім²⁷.

Спосіб дій усіх інших місіонерів Л.Федоров вважав агресивним, несумісним з його тактикою поступового завоювання довіри, виваженого й толерантного діалогу. Надсилаючи Папі Пію XI звіти про роботу російської місії, екзарх її успіх пов'язав з наданням Курією практичної допомоги в кількох пунктах: 1) підтвердити енцикліку «Orientalium dignitas» та відповідні акти Конгрегації пропаганди віри для території Росії, які зобов'язували православних при переході у католицтво зберігати східний обряд; проголосити акт рівності між латинським та східним обрядами; 2) зосередити управління місією у Росії сuto в руках російського екзарха, що передбачало також погодження з ним діяльності іноземних місіонерів²⁸, друкування та розповсюдження місіонерської літератури; 3) здійснити безоплатну освітню підготовку у кращих колегіях для російських кандидатів; сприяти поширенню необхідної літератури та її перекладам російською мовою; 4) створити фонд для стабільної фінансової підтримки Російського екзархату, позбавивши його, таким чином, залежності від латинського кліру²⁹.

Однак у Римській курії зволікали. Перемога уряду більшовиків та запровадження насильниць-

кої політики атеїзації суспільства змусили Ватикан продовжити роботу над планами церковного зближення православних з католиками. Нищення Православної церкви у частині впливових осіб Ватикану створило ілюзію про можливості повернення до прямої латинізації православних. Так вважало латинське духовенство в Росії, «розраховуючи на те, що тепер народ, який залишився без пасторів і введений в оману, порине у католицтво. ...лунають вже про це голоси, йде агітація на користь приєднання до Унії»³⁰. На ці «старі-нові» тенденції Л.Федоров відгукнувся дещо іронічно: «Здається, у Римі все ще не залишили думки про «завоювання Росії». Росія не розвалюється і сподіватися на її внутрішній розлад для проведення католицьких ідей – не можна. Безпринципність і жадібність європейських урядів підтримують більшовиків та зміцнюють їх»³¹.

Конфлікт між екзархом російських католиків східного обряду і латинським духовенством поглиблювався. Інформація, яка надходила з Ватикану, свідчила, що греко-католики втратили підтримку. Польське духовенство активно лобіювало свої інтереси³². Альтернативну підтримку пропольських кіл проекту А.Шептицького і Л.Федорова у Ватикані отримала концепція двообрядовості Могильовського архієпископа Е.Роппа³³. Архієпископ був переконаний, що становище Православної церкви в Росії створило сприятливі умови для посилення Ватиканом свого впливу. Заради цієї мети доцільно примиритися з обмеженнями для Католицької церкви, які здійснювали радянський уряд. Тим більше, що прихід більшовиків до влади він вважав явищем тимчасовим³⁴.

У грудні 1920 р. Римська курія розглянула запропоновані проекти місійної діяльності для Росії. Обидві концепції мали своїх прихильників і опонентів. Різnobій поглядів і позицій, підкріплений політичним підтекстом, не дав змоги Ватикану виробити систему уніфікованих рекомендацій для католицьких місіонерів у Росії. Безперечною перевагою А. Шептицького була його позиція збереження східної догматично-обрядової практики у процесі об'єднання церков. Інше питання, що частина впливових ватиканських уніоністів не вважала об'єднавчу справу прерогативою українських греко-католиків. Особисто Бенедикт XV був схильний вести переговори з представниками самої Православної церкви. У Римській курії сподівалися, що Москва, прагнучи здолати міжнародну ізоляцію й розраховуючи на підтримку Апостольського Престолу, не перешкоджатиме встановленню православно-католицького діалогу. Однак брутальнє переслідування віруючих практично призвело наприкінці 30-х рр. до припинення діяльності Католицької церкви обох обрядів. Православно-католицький діалог, але в інших формах відновився тільки з початком роботи II Ватиканського собору.

¹ Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: документи і матеріали 1899 – 1944. / Голов. ред. А. Кравчук. – Львів: Свічадо, 1995. – Т. 1: Церква і церковна єдність – 523 с.; Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: документи і матеріали 1899 – 1944 / За ред. А. Кравчука. – Львів: Місіонер, 1999. – Т. 2: Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листвуання – 525 с.; Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. Кн. 1: Документи і матеріали, 1899 – 1917. – Львів: Вид-во Укр. Католицького Ун-ту, 2004. – 924 с.

² Василю (диакон ЧСВ). Леонид Федоров: жизнь и деятельность / Диакон Василю (фон Бурман) ЧСВ. – Рим: [б. и.], 1966. – 835 с.

³ Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східно-європейська політика папи Бенедикта XV та україно-польський конфлікт у Галичині (1914-1923). / Л. Гентош. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2006. – 456 с.

⁴ Тамборра А. Католическая церковь и русское православие. Два века противостояния и диалога / А. Тамборра. – М.: Библейско-богословский ин-т св. Апостола Андрея, 2007. – 631 с.

⁵ Юдин А. Униональное движение в России в русской эмиграции в 1917 – 24 гг. / А. В. Юдин // Логос. Брюссель – Москва. – 1993. – № 48. – С. 103–152.

⁶ Осипова И. И. «В язвах своих сокрой меня...» / И. И. Осипова. – М.: Серебряные нити, 1996. – 240 с.

⁷ «С терпением мы должны нести крест свой...»: документы и материалы о жизни и деятельности блаженного священномученика экзарха Леонида (Федорова): Сб. док. / Сост. П. А. Парфентьев. – СПб.: Изд. группа «Керигма», 2004. – 505 с.

⁸ Бистрицька Е. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878 – 1964 рр.) / Елла Бистрицька. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 419 с.

⁹ Юдин А. Униональное движение в России ... – С. 103–152.

¹⁰ Василю (диакон ЧСВ). Леонид Федоров ... – С.351–352.

¹¹ Там само. – С.333.

¹² Центральний державний історичний архів м. Львова (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 18; Арк. 45.

¹³ Там само. – Арк. 17.

¹⁴ «С терпением мы должны нести крест свой...»... – С.218.

¹⁵ Там само. – С.221.

¹⁶ Там само. – С.214.

¹⁷ ЦДІАЛ. – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 23.

¹⁸ Там само. – Арк. 46.

¹⁹ Там само. – Арк. 11.

²⁰ Василю (диакон ЧСВ)... – С.456.

²¹ «С терпением мы должны нести крест свой...» – С.216.

²² ЦДІАЛ. – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 12–13.

²³ «С терпением мы должны нести крест свой...» – С.222.

²⁴ ЦДІАЛ. – Ф. 358.чт. – Оп. 3 т. – Спр. 107. – Арк. 8.

²⁵ ЦДІАЛ. – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 35.

²⁶ Там само. – Арк. 30.

²⁷ Там само. – Арк. 97.

²⁸ Л. Федоров категорично вимагав обмежити втручання польських місіонерів, натомість залучити білору-

сів, литовців, чехів, північних італійців, бельгійців, голландців, німців. Щодо чернечих чинів, то вважав можливим діяльність василіан з Гроттаферата, студитів, бенедиктинців, домініканців – усіх східного обряду. Для виховання юнацтва запросити салезіанців і езуїтів.

²⁹ ЦДІАЛ. – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 68–69; Арк. 81; Арк. 50; 12, Арк. 25–28; Mailleux P. Exarch Leonid Feodorov. Bridgebuilder between Rome and Moscow / Paul Mailleux. - N. Y.: P.J. Kenedy & Sons, 1964. – С. 134.

³⁰ ЦДІАЛ. – Ф. 358 чт. – Оп. 3т. – Спр. 115. – Арк. 68.

³¹ Там само. – Арк. 97.

³² Там само. – Арк. 82.

³³ Сапеляк Андрій. Київська церква на слов'янськуму Сході (Канонічно-екуменічний аспект) / Андрій Сапеляк; НАН України, Ін-т українознавства ім. Івана Крип'якевича. – Буенос-Айрес; Львів: [б. в.], 1999. – С.142–143; Історія релігій в Україні: У 10-ти т. // Редкол. А. Колодний (голова) та ін. – К., 1996 – 2002. – Т. 4: Православ'я в Україні / За ред. П. Яроцького. – К., 2001. – С. 126.

³⁴ Бистрицька Е. Вказ. праця. – С.170; 278.

Summary

*Bystrytska Ella
(Ternopil')*

Realization of church unity ideas in russian catholic church of eastern ceremony activity (1917-1923)

The article contains the analysis of peculiarity of russian catholics of eastern ceremony union work in conditions of USSR authority formation and opposition of conception of A. Sheptyts'kyi and L. Fedorov orthodox-catholic dialogue at the side of polish latin clergy.

Key words: union, exarchate, Greek-Catholic, western ceremony, latin clergy, reunion, proselytism, missionary.

УДК 94 (477.8) „1921/1939”: 304.44+

**Олександр Гаврилюк
(Луцьк)**

АНАТОЛІЙ ДУБЛЯНСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК І ПОПУЛЯРИЗАТОР ІСТОРІЇ ТА ПАМ'ЯТОК ВОЛИНИ

У статті характеризується діяльність Анатолія Дублянського (1912–1997) – відомого громадського діяча та краєзнавця, який у міжвоєнний період займався дослідженням і популяризацією минулого волинського краю та його культурної спадщини. Також аналізується тематика та зміст його наукових краєзнавчих студій. Встановлено, що більшість статей з'явилася на сторінках місцевих періодичних видань, насамперед таких, як «Наши світ», «Українська нива» («Волинське слово») та «Церква і народ». Звернена увага на унікальність і цінність